

УДК 338.439.5:634.85/.86

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

О.Б. Каламан, к.е.н.

Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, Україна

Каламан О.Б. Основні напрями ефективного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств в сучасних ринкових умовах.

Показано основні напрями розвитку сучасного АПК України. Виділені тенденції щодо розвитку певних галузей агропромислової економіки. Охарактеризовані вагомі причини занепаду виноградарсько-виноробної галузі. Зображені очевидні наслідки нераціонального управління підкомплексом та виноградарсько-виноробними підприємствами, як його складовими. Підкреслені найбільш перспективні та найдоцільніші напрями ефективного розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу.

Ключові слова: агропромисловий підкомплекс, ринок, виноградарство, виноробство, виробництво, підприємство

Каламан О.Б. Основные направления эффективного развития виноградарско-винодельческих предприятий в современных рыночных условиях.

Показаны основные направления развития современного АПК Украины. Выделены тенденции развития определенных отраслей агропромышленной экономики. Охарактеризованы веские причины упадка виноградарско-винодельческой отрасли. Изображены очевидные последствия нерационального управления подкомплексом и виноградарско-винодельческими предприятиями, как его составляющими. Подчеркнуты наиболее перспективные и целесообразные направления эффективного развития виноградарско-винодельческого подкомплекса.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, рынок, виноградарство, виноделие, производство, предприятие

Kalamán O.B. The main directions of viticulture and winemaking effective development in modern market conditions.

The basic directions of development were shown of modern Ukrainian agriculture. The development trends were dedicated in certain sectors of the agricultural economy. The valid reasons were characterized of decline of viticulture and winemaking industry. The obvious consequences were depicted of unsustainable management at subcomplex and viticulture and winemaking enterprises as its components. The most perspective and appropriate directions were underlined of effective development of viticulture and winemaking subcomplex.

Keywords: agroindustrial subcomplex, market, viticulture, winemaking, production, enterprise

В сьогоднішніх особливо складних умовах української економіки окремо постає питання виживання кожного окремого підприємства. Турбулентність та постійних законодавчий тиск вимагає від них щоденно працювати над своїм розвитком та удосконалювати систему управління в усіх напрямках. Особливо важко це зробити підприємствам АПК, які функціонують під впливом ще більшої кількості неконтрольованих факторів. Тому досить важливим є аналіз умов функціонування підприємств АПК.

Проте не всі сфери АПК є однаково рентабельними та ефективними. Серед них окреме місце займає саме виноградарсько-виноробний підкомплекс. Він приносив досить значну частину в державних бюджет в усі часи. Усіх вчених тривалий період цікавили проблеми виноградарсько-виноробного підкомплексу. Проте питання пов'язані з перспективним його розвитком залишаються недостатньо розробленими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематикою економіки виноградарства та виноробства в Україні займалися багато вчених. Серед яких найвідомішими є праці А.М. Авідзба, А.М. Бузні, Г.Г. Валуйко, В.А. Виноградова, О.М. Гаркуші, В.А. Загоруйка, І.Г. Матчиної, Н.П. Петруні, Д.Ф. Харківського та інших науковців, які створили достатнє підґрунтя для подальшого дослідження цих питань.

Метою статті є виділення основних напрямів ефективного розвитку для підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу в сучасних ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сьогодні в висококонкурентному та економічно складному ринковому середовищі перед підприємствами виноградарської та виноробної галузі постає велика кількість проблемних питань. Серед яких окреме місце займає необхідність надійного перевіреного наукового потенціалу. Розробка його та впровадження в сучасні реалії потребує особливої уваги щодо особливостей функціонування підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу, як склалися під дією сучасних правових, економічних, демографічних, соціальних, науково-технічних природно-кліма-

тичних, та міжнародних факторів. Звідси природно витікає важливість та актуальність виявлення і дослідження основних напрямів ефективного функціонування та розвитку виноградарсько-виноробних підприємств в сучасних ринкових умовах.

В першу чергу, слід зазначити, що однією із значних особливостей становлення сучасного ринку винограду та продукції його переробки є протікання цього процесу в контексті глибокої соціально-економічної трансформації українського суспільства і вітчизняного села. Її результатом є перехід аграрної економіки до функціонування на ринкових засадах, що радикальним чином змінюють макроекономічні та мікроекономічні умови сучасного існування виноградарства і ринку продукції його переробки. При цьому теперішній розвиток виноградарсько-виноробного ринку в нашій країні характеризується наявністю складних проблем перехідного етапу не тільки аграрної галузі, а й всієї економіки та суспільства.

Нині в Україні формується принципово нова суспільно-політична ситуація, пов'язана з фактич-

ним завершенням попереднього періоду системних перетворень і переходом до етапу практичної реалізації завдань довгострокової стратегії. Значущими є забезпечення нових стандартів добробуту та життєдіяльності людини, її суверенних прав та свобод, затвердження основних механізмів інноваційної моделі розвитку, глибока демократизація політичної системи та становлення громадського суспільства. Таким чином, йдеться про розуміння необхідності вирішення на заключному етапі перехідного періоду не одного, а блоку фундаментальних завдань, які органічно пов'язані одне з одним і мають розглядатися в комплексі [1].

Трансформація аграрного сектора економіки змінила в сільському господарстві організаційно-правові форми ведення сільського виробництва, а також управлінські принципи, структуру і методи. Відбулася зміна концепції економічного розвитку галузі та її суб'єктів господарювання. Формуються нові орієнтири руху всіх складових аграрного комплексу. Підтвердження нерациональності управління підприємствами галузі наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Основні показники ефективності функціонування виноградарства України

Роки	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Показники									
Площі виноградних насаджень усіх категорій господарств, тис. Га	175,5	155,0	109,6	95,5	87,0	84,1	77,6	50,9	48,7
Площі виноградних насаджень у плодоносному віці усіх категорій господарств, тис. Га	143,3	137,7	99,4	80,6	67,6	69,1	67,9	45,8	44,2
Валовий збір, тис. т.	835,7	457,3	513,8	442,6	407,9	521,9	456,0	456,1	435,6

Дані за 2013 рік наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; за 2014 рік – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції [3].

Визначення стратегічних цілей зумовлено необхідністю уникнення прорахунків, що мали місце під час проведення аграрної реформи. На базі поставлених цілей можна буде розробити ефективну державну аграрну політику. Бо занепад сільського господарства в значній мірі спричинено відсутністю чітко визначеної державної аграрної політики. Вважаємо, що дана пропозиція стосується всіх галузей аграрного сектора, включаючи виноградарство, ринку його продукції і продуктів переробки.

Перспективи подальшого розвитку національного агропромислового комплексу пов'язані з потребою розв'язання системних соціально-економічних завдань. При цьому загальна державна аграрна політика потребує конкретизації стосовно подальшого розвитку виноградного ринку. Тому формування ринку виноградної продукції повинно здійснюватися в контексті розбудови національного ринку продовольства.

Особливістю становлення сучасного вітчизняного виноградарсько-виноробного ринку є те, що

в цьому процесі приймають участь юридичні та фізичні особи, які представляють різноманітні сучасні ефективні форми власності і господарювання. Дана особливість тісно пов'язана із об'єктивними процесами світової економічної глобалізації і є причиною трансформації українського суспільства.

Основу сільськогосподарського виробництва України, а відтак і виноградарського, складають різні за організаційно-правовими формами первинні підприємницькі одиниці. У процесі агропідприємницької діяльності функціонують як юридичні господарюючі суб'єкти, так і громадяни, які, здійснюючи аграрне виробництво, не є юридичними особами. Правову базу всіх учасників ринку винограду формують Закони України, а наукову – відповідні прикладні дослідження науковців.

Вітчизняна особливість формування ринку винограду полягає в тому, що на сьогодні даний процес відбувається за відсутності еквівалентності між різними галузевими складовими. Кожний сектор економіки розвивається і функціонує за своїми правилами, але всі вони разом мають створювати єдину цільну ринкову систему. Таким чином, виникає важливість економічної збалансованості всіх елементів ринкової системи, яка, в

свою чергу, в значній мірі залежить від ціноутворення.

Відомо, що в умовах ринкової економіки значення цін набагато зростає, вони стають одним із основних економічних регуляторів процесу відтворення, здійснення соціально-орієнтовної державної політики. Практика розвитку АПК, як і всієї національної економіки в останнє п'ятиріччя свідчить про необхідність ґрунтовного перегляду системи ціноутворення у народному господарстві. Держава декларує будівництво соціально-орієнтованої ринкової економіки. Але за минулі 5 років відбулося величезне розшарування доходів населення. Якщо співвідношення в доходах 10% населення з найбільшими доходами і 10% – з найменшими становить у Західній Європі 4-6:1, в колишньому СРСР при мізерності доходів воно становило 4:1, то нині в Росії воно є 20:1, а в Україні 15:1. Одна з причин такого становища – відсутність еквівалентного обміну між сільським господарством та іншими галузями народного господарства. Отже, негативний резонанс кризового стану, що його переживає аграрний сектор, виходить за межі галузі і відчутний в загальнодержавному масштабі [3].

Виходячи з важливості ціноутворення для подальшого розвитку учасників ринку продукції виноградарства та виноробства, пропонується використовувати підхід, що ґрунтується на поетапності розрахунків ціни. Спочатку визначають рівень закупівельних цін на сировину, потім державно-роздрібних і оптових цін на виноматеріал. Такий методичний принцип дає можливість відстежити та обґрунтувати їх рівень на шляху просування продукції від товаровиробника до кінцевого споживача у різних сферах використання. Цей підхід є комплексним і означає, що сезонні і регіональні обґрунтування витрат слід проводити не менше як три рази на рік: на початку року; на початку і в кінці збирання врожаю.

Також треба відзначити проблеми відсутності цінового міжгалузевого паритету перехідного етапу. Але і нині зберігається аналогічний стан ціноутворення не на користь сільського господарства, а відтак і галузі виноградарства. В ринковій економіці ціна на виноград формується під впливом попиту і пропозиції. Водночас державне регулювання ціноутворення мікро-економічного рівня варто здійснювати на умовах рівної вигідності різних сфер виноградарського підкомплексу, який на основі такого ж вигідного положення, повинен бути вмонтований як рівноправний партнер в загальнонаціональний ринок.

Загалом нині відбувається активний перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій в усіх галузях економіки. Все це на відміну від індустріального виробництва, значною мірою базується на інтелектуальній власності в усіх формах, на знаннях поняття та особливостей виробництва і визначаються достатнім рівнем людського

розвитку в країні, станом наукового наявного потенціалу нації. Зростаючий розвиток виноградарсько-виноробної галузі відповідає викликам сьогодення, адже споживання винопродукції задовольняє замовлення суспільства. Водночас, прогрес виробництва і збуту продукції виноградарства і виноробства не можливий без використання сучасних досягнень науки, техніки, технологій, зростання професійно-технічного рівня кадрів, впровадження науково-технічних винаходів в практику.

Дана особливість становлення ринку продукції виноградарства та виноробства відповідає сучасному напрямку науково-технічного прогресу, що пов'язано із загальною біологізацією виробничої діяльності. Її науковою базою слугує залежність виноградарства від біологічного кругообігу в біосфері. Звідси важливість узгодженого з біологічними закономірностями застосування нової техніки, технологій, сортів; збереження родючості ґрунтів; створення агроecosystem, що включають виноградарський підкомплекс в певні природні умови; використання високоякісних саджанців; перехід до біоорганічної сільськогосподарської технології.

Особливість становлення ринку продукції виноградарства та виноробства полягає більшою мірою в тому, що даний процес відбувається під впливом посилення інтеграції науки та практики виробництва, переробки і продажу винограду. Значні перспективи в даній сфері має інноваційна діяльність. Тому розвиток ринку виноградарської продукції нерозривно пов'язаний з інноваційними процесами. Їх правове забезпечення здійснюється за положеннями Законів України «Про інноваційну діяльність» [4] та «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» [5]. З метою виведення підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу України з кризи можна запропонувати деякі інноваційні заходи, впровадження яких може покращити ситуацію у цій галузі, а саме:

- впровадити цілісне фінансування науково-дослідних інститутів за рахунок коштів від реалізації галузевої продукції;
- визначити критерії ефективності роботи підрозділів підприємств, окремих робітників;
- розробити принципи координації наукових досліджень у сфері виробництва та ефективної переробки винограду;
- організувати фінансову підтримку заводів своїх сировинних зон;
- вдосконалення системи зв'язку виноградарських і виноробних підприємств;
- впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій;
- розробити моделювання систем та процесів в усіх галузях АПК країни;
- знайти шляхи вдосконалення засобів механізації для інтенсивного виноградарства;
- розробити нетрадиційні способи оцінки властивостей приросту при вивченні реальної

- морозостійкості популярних сортів та їх амплітудно-частотних характеристик для здійснення операцій в автоматичному режимі;
- розробка досконалого сортового ряду для задоволення потреб виновиробників;
- необхідно створити високоефективне виноградарство на основі інтенсифікації виробництва, а саме раціональне розміщення і оптимальну концентрацію виноградних насаджень.

Але не можна орієнтуватися лише на те, що сільське господарство для України є і має бути сьогодні провідною галуззю економіки. Досвід розвинених країн свідчить про те, що роль і місце сільського господарства в реальній економіці повинні постійно знижуватися, поступаючись спочатку промисловості, потім наукомістким технологіям і виробництвом, а сьогодні вже інноваційним інформаційним технологіям [12]. За подібним сценарієм має розвиватися і Україна, орієнтуючись, як було зазначено, вже на інформаційні технології.

Однак віднесення сільського господарства до провідної галузі української економіки має як економічне, так і соціальне, політико-правове та міжнародне значення. Так виноградне виробництво може базуватися на використанні інформаційних технологій. Адже ведення сучасного виноградарського бізнесу об'єктивно вимагає від вітчизняних агровиробників формування зворотного маркетингового зв'язку з ринковими споживачами. Тобто такі технології можуть існувати в сфері сільського господарства, яке має виходити на рівень найсучасніших ринкових стосунків.

Специфіка виноградного ринку пов'язана з адаптацією особливостей споживчого та технічного винограду як товарної продукції, що має задовольняти певні споживчі властивості конкретних покупців. Вони впливають на весь шлях реалізації даного продукту, який починається поставкою господарюючим суб'єктам ринкової цілі – виробництва винограду, його товароруку, комунікації, цінової політики, продажу, переробки (якщо така передбачена) післяпродажного обслуговування покупців і кінцевого споживання.

До характерних рис становлення виноградного ринку слід віднести вплив ряду чинників, основними серед яких виступають перспективи реальних масштабних економічних здобутків. Соціальний ефект слід очікувати від зайнятості сільського населення в процесі вирощування даної продукції. Вона малотраспортбельна і швидко псується, вимагаючи наближення виробництва до переробки. Таким чином, переробка та зберігання винограду на місцях його виробництва, а також транспортування та просування даного товару на різні ринки дозволяє залучати сільське населення до участі у економічних процесах, розв'язуючи одночасно такі соціально значущі проблеми як зростання добробуту сільських людей та підвищення зайнятості населення села.

Територіальна вибірковість виноградарства, пов'язаного з ним первинного виноробства та їхня

залежність від реальних природно-кліматичних умов зумовлюють регіональні відмінності щодо виробництва винограду та споживчих продуктів його переробки, формуючи відповідні особливості виноградних ринків регіонів країни. На сьогодні в кожному регіоні країни практично немає жодної галузі, яка б прямо чи побічно не мала б зв'язків з іншими регіонами та зовнішніми ринками. Розвиваються міжрегіональні торгівельно-посередницькі, фінансові, інформаційні, науково-технічні зв'язки, зростає чисельність різних договірних угод з обміну товарами, ресурсами та послугами між регіонами України та провідними Європейськими країнами. Ці процеси характеризують посилення взаємозалежності регіонів до такої міри, коли дії одного торкаються інтересів інших регіонів та регіональних систем [11].

Досліджуючи становлення та розвиток валютної політики в країнах світу, економісти зазначають, що сучасний світ характеризується високим рівнем інтеграційних процесів та усуненням торгівельних бар'єрів. Одним із наслідків глобалізації світових ринків було і є істотне збільшення взаємозв'язку і взаємозалежності економік провідних країн та регіонів. В контексті даних процесів можна стверджувати і про розвиток виноградного ринку.

Особливість становлення та ефективного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств пов'язана з диференціацією населення в першу чергу за рівнем сукупних грошових доходів, що зумовлює певну орієнтацію виробників продукції галузі на задоволення потреб різних визначених ринкових сегментів.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз ситуації та дослідження дозволяють зробити аргументовані наступні висновки щодо ефективного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств в сучасних ринкових умовах:

1) даний процес проходить активну свою стадію в контексті соціально-економічної трансформації українського сучасного суспільства;

2) в розвитку виноградарсько-виноробних підприємств приймають участь як юридичні, так і фізичні особи, які представляють різноманітні форми власності і господарювання;

3) відсутність економічно обумовленої еквівалентності між різноманітними складовими виноградарсько-виноробного підкомплексу;

4) посилення адаптованої та доцільної інтеграції науки та практики виробництва, переробки, зберігання і продажу винограду та продуктів його переробки при зростанні впливу інноваційної діяльності;

Дотримання запропонованих рекомендацій дозволить говорити про ефективний розвиток галузі та окремих її підприємств. При цьому сукупність раціональних принципів її ефективного функціонування поставить ці підприємства на новий етап розвитку.

Список літератури:

1. Головка Л.С. Управління стратегічним потенціалом корпоративних структур регіону / Л.С. Головка // Актуальні проблеми управління: кол. монографія; під ред. В.М. Огаренка. – Запоріжжя: КПУ, 2008. – Т.1. – С. 438-513.
2. Стан виноробної галузі у світі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://take-profit.org/economicnews.php>.
3. Державний комітет статистики. – 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 05.12.2012 р. [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2012.
5. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI від 08.09.2011 р. [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2012.
6. Мировой винный рынок: перераспределение сил. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubr.ua/market/agricultural-market/vinnyi-rynok-otrezvliashie-tendencii-261254>.
7. Шевченко Т.Є. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств виноробної галузі в Україні / Т.Є. Шевченко, Н.О. Довбиш. // Сучасні проблеми економіки та підприємництво. – 2013. – №12. – С. 84-88.
8. Гаркуша О.Ю. Концептуальний підхід до формування механізму управління розвитком виноробного підприємства / О.Ю. Гаркуша. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – №6. – С. 128-133.
9. Побирченко В.В. Современные тенденции развития мирового рынка вина в контексте вхождения в него украинских производителей / В.В. Побирченко, Н.Р. Насибян. // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Экономика и управление». Том 23 (62). – 2010. – №1. – С. 123-129.
10. Закон України «Про виноград та виноградне вино» № 2662-IV от 16.06.2005 р. [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 31. – Ст. 419.
11. Ларіна Р.Р. Теоретико-методологічні основи формування регіональних логістичних систем: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ек. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Ларіна Рена Рінатівна – Донецьк, 2005.
12. Какая аграрная политика нужна Украине? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.fruit-inform.com/ru/interviews/13797#.V17gUdLhArg>.

Надано до редакції 07.09.2015

Каламан Ольга Борисівна / Olga B. Kalaman
buxgalter11@ukr.net

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Основні напрями ефективного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств в сучасних ринкових умовах [Електронний ресурс] / О. Б. Каламан // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 5 (21). – С. 64-68. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n5.html>